

ISKOLARÁDIÓ

SZEPTEMBER DEREKÁN nálunk, Magyarországon is megindult hivatalos tanügyi formában az „iskolarádió“. Ez a mi műsorunk azonban nem iskolarádió, még a fogalom valódi értelmében sem, hanem csak iskolapótrádió. Kényszerszünetek idején számos ország dolgozott márlgy (járványok idején, szénszünet alatt, iskolaépületek másfélú felhasználásakor, stb.). Legutóbb az olasz rádió tartott a mienkhez hasonló iskolapótló rádió-előadásokat csaknem azonos felépítéssel 1941—1942 télén. Az ilyen iskolapótrádió hasznos szükségintézmény, bár természetesen a tanulóknak a napi szorgalmi időre való teljes lekötését nem lehet várni tőle. Póteszköz s e minőségében igen dicséretes, kivált ha dolgozatok és feleletek alakjában megtörténik a későbbi számonkérés. E póteszköz azonban a rádió kultúrártékével szeretettel foglalkozók előtt felveti magának az iskolai rádióknak kérdését, melynek sok a sürgető, megoldást óhajtó híve Magyarországon.

Az iskolarádió legtanügyibb elgondolása szerint iskolába ad tantervi és tanmeneti keretekbe beillesztett műsort. Része tehát a tananyagnak, módszeres felhasználása a tanító vagy tanár megszabott feladata. Általános és eredményes működésének alapfeltétele az összes iskolák rádióvevőkészülékkel való ellátása. Az iskola eszményi elgondolás szerint igen jó központi vevőkészüléket tart, mely ellátja az egyes osztályok beépített hangszóróit. A rádiókészülék ilyenformán az iskola felszerelésének csak olyan elengedhetetlen eszköze, mint a nagytábla vagy a falitérkép. Van-e olyan ország, melyben

kivételem nélkül minden iskola fel van szerelve rádióvevőkészülékkel? Nincs. Még az európai, sőt világviszonylatban élen álló, legnagyobb rádiósűrűségű Svédországban sincs minden iskolának rádiója, de nincs Nagy-Britanniában sem, melynek pedig legjobban kiépített és legalaposabban működő iskola-rádiója van a földkerekségen. Miért?

Nem csupán anyagi okok miatt, mint ahogy a magyar iskolák anyagi ellátása alapján hihihók. Az ok kettős: anyagi és pedagógiai. Nem lehet vitás, hogy bármily fokú iskola rádióvevőkészülékkel való felszereltsége rendkívül üdvös és sok irányban nyújt tanítási előnyt. Az is tiszta dolog, hogy az iskola készüléke ráneveli a tanulókat a rendszeres rádiózásra. Elég itt rámutatnunk az olasz kormányzat egy tíz évvel ezelőtti rendelkezésére, mely a falu népét az iskolában felállított, mindenki által korlátok nélkül hallgatható rádióvevőkészülékkel nevelte, szoktatta a rádióra. Valamely iskola készülékkel való ellátása a köz anyagi erejének igazán nem nagy feladat, hatósági nyomásra könnyen megoldható még nálunk is. Községeink kétharmada nincs ugyan villamosítva, de a teleses vevőkészülék kezelése a gondosabb tanítónak különösebb terhet nem okoz. Az iskoláknak rádióval való ellátása tehát egyszerű kormányintézkedésre megtörténhetik. Biztosíthatja-e azonban e sokat hánytorgatott anyagi akadály elhárítása az iskolarádió sikeres és állandó használatát? Ezt a kérdést szeretnők megtárgyalni most annyival inkább, mivel az ügy pedagógiai oldaláról vajmi kevés szó esett eddig a sajtóban nálunk, sőt nem tárgyalják valami sokat idegen országokban sem, pedig tisztázásuk az iskolarádió helyes vezetése szempontjából nagyon is szükséges.

Az első gátló tényező az a gyermeklélektani tény, hogy az apróemberek túlnyomó többsége vizuálisan, látás útján szereti gyűjteni ismereteit. Még a felnőttek között is kevés az auditív ismeretszerző. A gyermeket elsősorban a mozgás látása köti le. Ismereteket csak hang útján nyújtani neki hosszabb időn át vajmi nehéz. Ezért csatlakozott a csak elmondás, magyarázás útján való tanításhoz a szemléltetés, ezért teremtődött meg a játszóiskola, a munka-iskola. A tanítók, tanárok egyrésze így azután azon az állásponton van, hogy minek magyarázzon a stúdióból egy másik oktató a gyerekeknek szemléltetés nélkül a rádió közvetítésével, mikor ő maga is meg tudja tenni ezt közvetlenebbül s hozzá szemléltetéssel. Az iskolarádió tanításában a gyermek nem vesz részt cselekvőn, nem is kérdezhet semmit, ha valamit nem ért, mert hiszen a láthatatlan magyarázó nem látja tanítványait és csak megy az anyagában előre, tanítási eljárásoknak a rádióból elhangzó előadás a maga közlő hangmódjával nem lehet versenytársuk a mindennapi, mondjuk, szabványos iskolai anyagban.

Második gátló tényező a minden országban többé-kevésbé meglevő tanügyi bürokratizmus. Az iskola tanügyi jog- és rendszabályokkal dolgozó intézmény, szigorúan megszabott tananyaggal, tanmenettel, sőt manapság még elrendelt módszerrel is. A tanító, tanár az előírásokra, a tőle megkövetelt bürokrácia végrehajtására ügyel és sóhajtva gondol arra az időre, mikor a tanítás még szabad művészet, kedvtelő lélekformálás volt. Az iskolarádiót nem tudja, nem meri beilleszteni a tanmenetébe, mert nem haladhat osztálya egyszerre a rádiónyújtotta anyaggal.

Harmadik gátló tényező az iskolarádió célkitűzéseiből és időtartami rövidegéből adódik. Az iskolarádió lényege szerint nem lehet azonos az iskolai tanítással. Mindig csak olyan érdekességeket sugározhat, melyeket tanár és tanító nem tudhat így a tanítványai elé vinni, mert nem is lehetnek meg hozzá az eszközei. Amint a most már egyre jobban terjedő ílmoktatás sohasem a tananyag tanmeneti része az elvégzés értelmében, hanem szellemi kirándulás, ugyanúgy az iskolarádióknak is szellemi kirándulás jellege van a hanggal jól adható kultúrterületre. Ez a szellemi kirándulás sohasem nélkülözheti a szórakoztató elemeket, ha haszonnal akar dolgozni. A rádió-szerűtlen iskolarádió kárbavesztett szöfecsérlés.

Iskolarádiót tehát pedagógiai tekintetben jól megszervezni és vezetni nehéz feladat. Hangsúlyoznunk kell, hogy bármily ügyességgel, bármekkora művészetrel oldja is meg a szórakoztatva-tanítás magasrendű feladatait, mindig fakultatív marad. Kötelező hallgattatására a pedagógiai öntudattal vezetett iskolai rádióknak nincs is szüksége; ha érdekes, friss, ötletes, sohasem tanjellegű és mégis kitűnően tanít, eléri azt, hogy felnőttek is szívesen bekapcsolják, gyermekekkel együtt örömmel várják. Fakultatív jellege ilyenkor többet ér minden kötelezésnél. Az ilyen módon való használhatóságának természetesen alapfeltétele a tanügyi hatóságok részéről rendeleti úton biztosított meghallgatási szabadság, akkor, amikor a tanár vagy tanító jónak látja, tekintet nélkül a haladási naplókra. A tanulókat igazán megkapó iskolarádió előadásai bizonyos formák között azonban még a tanmenet követelményeibe is beilleszthetők.

Az elmondottakból levonhatjuk azt a tanulságot, hogy az iskolai rádió intézménye körül elegendő szabadságot kell biztosítani a műsoradóknak és műsorhallgatóknak. Jól működő, kedvelt és áldásos iskolai rádió azokban az országokban dolgozik, melyekben az iskolai munka nem mereven megkötött és nem agyonszabályozott; így elsősorban Angolországban, ahol tananyag dolgában szabadok az iskolák; így Svájcban, ahol az általános szabadság-öntudat az iskolákat is felemeli.

Iskolai rádiót a tanárság-tanítóság közreműködése nélkül nem lehet működésbe hozni. Rendszerint rádiókedvelő oktatókból szervezett bizottságok vezetik, ahol ott van a rádió egy vagy több, pedagógiai szakértelemmel bíró belső munkatársa is. Néhol csak ezek a tanár-tanító rádióemberek vezetnek, mindig állandó és sűrű érintkezést tartva fenn az iskolákkal (igények, tetszés-nemtetszés, módszeres feldolgozás). Ahol sok a tanár- és tanítóbeleszó, ott kezdetben a rádiósoknak sokat kell küzdeniük a minden áron érvényesülni akaró tanzakokkal és általában a könyörtelen oktató iránnyal. (Ez különben a műsorszórási rádió egyetemes baja volt a húszas évek végén, sőt még a harmincas évek elején is.) Később bizonyos egyensúlyi állapot következik be; az oktatók egymással való csillogása, a gondosan kiépített, mesterkelt mintatanítások unalmas sorozata után elérkezik a rádiószerség, bár egyeduralomra itt éppen úgy nem jut el, mint a műsoradás többi részében. Az angol ét fűm iskolai rádió a szemléltetés és előzetes készülés biztosítására ügyes ká fűzetekben adja ki az előadások vázlatát, íó fényképfelvételekkel és rajzokkal, valamint a tanulóknak szóló munkáltató utasításokkal. Lényegükben az iskolai rádió kis tankönyvecskéi ezek a fűzetek, melyeket minden tanuló megvehet filléres áron. (Az angolok igen jó fényezett papíron megjelenő fűzete például mindössze húsz fillér.)

E fűzetes rendszert más országok is utánoztak. Némely országban, így az angoloknál is külön iskolai rádiójuk van a falusi iskoláknak, külön a városi iskoláknak. Jól kidolgozott volt már a húszas évek végén a német iskolai rádió, ez adott először a világrádióban oktató hangjátékokat (Lehrspiel), melyek számos európai rádióban követésre találtak. Az iskolai rádió nagy kára, hogy a fokozott világnézeti és politikai nevelés ezeket az oktatójátékokat elsodorta, illetőleg más műfajokká alakította. Végigmehetnénk a többi ország iskolai rádióinak jellegzetességein is, de ezek helyett tanulságosabbnak véljük azoknak a tárgyköröknek a felsorolását, melyek másfélvtizedes megfigyelésünk szerint az iskolai rádiók legtöbb és legsikeresebb anyagát teszik. Ezek nagyjában a következők.

Nyelvi tárgyakból a hangtani sajátosságok, nyelvjárásmertetések, helyes és szép szóejtés, választékos beszédformák, mintaszavlatok, jó hangsúlyozás, idegennyelvi kiejtés, az idegen nyelvek gyakorlati érzékeltetése külföldi országok rádióiból.

Föld- és néprajzból a hallgató saját népe meg az idegen népek élete hangokban (beszéd, dalok, hangszerek, zene).

Történelemből történelmi hangképsorok és hangjátékok, híres emberek beszédeinek felvételei, nagy történelmi jellegű események felvételei.

Természettudományi és műszaki tárgyakból stilizált és valóságos riportok laboratóriumokból, kísérleti telepekről, érdekes ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi és közlekedési üzemekből. (Ezeknél a hangjátékszerű megírás tapasztalatunk szerint jobb a valóságos közvetítésnél, a hangjáték-, helyesebben oktatójátékszerű feldolgozás ugyanis didaktika tekintetében össze sem hasonlítható az egyenes helyszíni közvetítéssel; a helyszínen megszólaltatott szakemberek ugyanis nem tudnak gyereknek érthetőn beszélni, megszokott szakkifejezéseiket használják lépten-nyomon.)

A sport- és játékműsorok igen népszerűek. Különbőféle játékok megtanítása gyakorlati úton hálás feladat. Sportemberek megszólaltatása gyermekek által szintén kedvelt műsorszám.

Honvédelmi ismereteket segít elő a katonaeletről, katonai intézményekből való helyszíni közvetítés, katonáknak fiúkkal történő beszélgetése, a hadtörténelmi hangképsor, a hadigépek hangjainak bemutatása.

Fontosak a gyermekgondozásra vonatkozó szociálpolitikai riportok és megbeszélések.

A rádió hangintézmény s ezért az iskolai rádió egyik legjutalmazóbb működési része az ének- és zeneoktatás. Ezt is hangjáték-, vagy legalábbis hangképsorszerűen legcélszerűbb megoldani. Kiváló és felette hatásos zene-történelmi és hangszerismertetési oktatójátékokat adtak eddig gyermekelőadások keretében a különböző rádiók.

Sok helyütt kísérleteztek klasszikus drámák részleteinek az iskolai rádióban való előadásaival s ezekhez megfelelő magyarázatokat is fűztek. A vállalkozás nem vált be úgy, mint eredetileg gondolták. Magyarázata az, hogy a 15—18 éves tanulók már nem érdeklődnek annyira az iskolai rádió iránt, mint a kisebbek. Nekik a felnőttek műsora kell.

A jó iskolarádió csaknem mindig együttjár a rádió jó és sűrű gyermek-délutánjaival. Az angol rádió például még ma, a háború ötödik évében is mindennap ad negyven-negyvenötperces gyermekdélután, noha három párhuzamos középhullámhosszú műsorából a másodikat teljesen az idegen nyelvű propagandának, a harmadik műsort pedig a katonáknak szenteli. A svéd rádió hetenként ötször tart gyermekműsort, a svájci négyszer, a dán rádió mindennap és legkevesebb félórás időtartammal. Egyetemes európai tapasztalat szerint legalább ötféle műsorfajtának kell lennie az ilyen délutáni gyermek- és ifjúsági műsorban, hogy a kellő változatosság és fejlődés biztosítható legyen.

Érdekeségül megemlíthjük, hogy némely országban az iskolai rádió időpontja a tanítási idő végére, 13 órára esik, vagy a koraesti órákra. Általánosságban azonban 10 óra körül van.

KILIAN ZOLTÁN